

Nr 168.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1940 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utökning av arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 110, inom första kammaren av herr *J. Friggeråker* och den andra, nr 168, inom andra kammaren av herr *J. Onsjö m. fl.*, har hemställts, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ändring i gällande instruktion, arbetsordningar m. m., så att arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst ökas från 42 timmar till 48 timmar per vecka samt under s. k. sommartid från 33 timmar till 39 timmar för vecka.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för detta yrkande, får utskottet hänvisa till motionen I: 110.

Över motionerna har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *allmänna lönenämnden* den 29 mars 1940 avgivit utlåtande, vilket i tryck bifogas.

Av allmänna lönenämndens utlåtande framgår, att en generell utökning av arbetstiden för statens tjänstemän till 48 timmar per vecka skulle er- *Utskottet.*
hålla en jämförelsevis begränsad räckvidd. Dels hava nämligen genom särskilda kungörelser för stora delar av statsförvaltningen meddelats föreskrifter om längre daglig arbetstid än 7 timmar, dels förekommer i övrigt en faktisk övertidstjänstgöring utan särskild ersättning i betydande omfattning. I allmänhet inrymma ämbetsverkens instruktioner även befogenhet för vederbörande verk eller närmaste förman att, då göromålens gång det kräver, påkalla nödig utsträckning av arbetstiden. Såvitt utskottet kunnat finna, lägga gällande avlöningsreglementen för civilförvaltningen icke heller hinder i vägen för Kungl. Maj:t att, därest Kungl. Maj:t med hänsyn till omständigheterna så skulle anse nödvändigt, för längre eller kortare perioder meddela föreskrifter om utökning av den dagliga tjänstgöringstiden. Under sådana förhållanden är utskottet för sin del icke benäget att i anledning av ifrågavarande motioner påkalla en generell utvidgning av arbetstiden för statens tjänstemän till 48 timmar per vecka.

Enligt utskottets mening torde emellertid möjligheter föreligga att inom ramen för den nu tillämpade 7-timmarsdagen uppnå ett effektivare utnyttjande av arbetstiden än för närvarande vanligen är fallet, varigenom mo-

tionernas syfte skulle i viss mån kunna tillgodoses. I sådant hänseende synes utskottet förtjäna övervägas, huruvida icke en mera enhetlig och rationell uppdelning av den dagliga arbetstiden skulle kunna åvägabringas genom införande i möjligaste mån av en för tjänstemännen gemensam, lämpligt förlagd måltidsrast, som icke torde böra understiga en timme. Vidare vill utskottet rikta uppmärksamheten på den förkortning av arbetstiden, som enligt gällande instruktioner för flertalet ämbetsverk må äga rum under sommaren för en tid av högst tre månader. Genom att begränsa utnyttjandet av denna s. k. sommartid förslagsvis till högst två månader för år eller på annat sätt torde en icke obetydlig besparing i arbetskraft och utgifter stå att vinna. Måhända kunna även andra åtgärder i förevarande syfte komma i fråga. Då utskottet finner det vara av vikt, att nu berörda spörsmål snarast göras till föremål för närmare prövning, vill utskottet förorda, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt övervägande av frågan om ett effektivare utnyttjande av arbetstiden för statens tjänstemän samt om vidtagande av de åtgärder, som därav kunna föranledas.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 110 och II: 168 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad här ovan anförts skyndsamt överväga, huruvida och i vad mån ett effektivare utnyttjande av arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst må kunna äga rum, samt vidtaga de åtgärder, som därav kunna föranledas.

Stockholm den 21 maj 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Pauli Heiding*, *Carlström*, *Larsson* i Varberg, *Magnusson* i Kalmar, *Bäckström* och *Ekströmer*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Svensson*, *Eriksson* i Stockholm, *Danielsson*, *Persson* i Falla, *Andersson* i Prästbol, *Isacsson*, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Södergård, *Viklund* och *Eriksson* i Frägsta.

Bilaga.

ALLMÄNNA LÖNENÄMNDEN.

Till riksdagens statsutskott.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 23 februari 1940 har allmänna lönenämnden anbefallts att avgiva och till riksdagens statsutskott överlämna yttrande över två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr J. Friggeråker (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr J. Onsjö m. fl. (II: 168), angående utökning av den stadgade arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst. I anledning härav får lönenämnden anföra följande.

I de föreliggande motionerna har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:tt hemställa om ändring i gällande instruktion, arbetsordningar m. m., så att arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst ökas från 42 timmar till 48 timmar per vecka samt under s. k. sommartid från 33 timmar till 39 timmar för vecka. Av motiveringen framgår, att den ifrågasatta åtgärden av motionärerna ansetts påkallad av rådande krisförhållanden.

Allmänna lönenämnden vill i anledning av det sålunda framförda förslaget framhålla, att frågan om arbetstidens längd nära sammanhänger med frågan om lönesättningen. I sådant hänseende må erinras, att berörda spörsmål var föremål för statsmakternas prövning i samband med genomförandet av 1921 års lönereglering för allmänna civiltjänstverken. 1902 års löneregleringskommitté anförde i sitt den 3 november 1920 avgivna betänkande med utredning och förslag beträffande ny definitiv lönereglering för befattningshavare vid statsdepartement och centrala ämbetsverk (sid. 9—10), att då kommittén sökt ej endast att till grundval för den föreliggande revisionen lägga kommunikationsverkens lönesystem utan även att i avlöningshänseende i möjligaste mån jämställa befattningshavare vid de verk, som kommittén i betänkandet behandlade, med motsvarande tjänstemän vid kommunikationsverken, kommittén väl uppmärksammat den olikhet i avseende å den dagliga arbetstidens längd, som då rådde mellan kommunikationsverkens styrelser och den centrala förvaltningen i övrigt. För statsdepartementen och de centrala ämbetsverken — med undantag för kommunikationsverkens styrelser — gällde då, att arbetstiden å tjänsterummet i regel skulle utgöra minst sex timmar varje söckendag; för personalen vid kommunikationsverkens styrelser vore denna arbetstid fastställd till i regel minst sju effektiva timmar (fulla arbetstimmar) varje söckendag. I direktiven för kommitténs arbete hade till skärskådande anbefallts det spörsmålet, huruvida denna olikhet skulle bibehållas eller utjämnas samt, i förra fallet, föranleda olikhet jämväl i avseende å avlöningarna. Enligt kommitténs mening syntes inga bärande skäl kunna anföras för ett bibehållande av denna olikhet. Tvärtom syntes med fullt fog av all personal vid centralförvaltningen kunna avfordras en tjänstgöringstid motsvarande den vid kommunikationsverkens styrelser bestämda.

Det vid 1921 års riksdag av Kungl. Maj:tt framlagda förslaget till lönereglering för ifrågavarande förvaltningsområden innebar, att de för kommuni-

kationsverken tillämpade löneprinciperna skulle utsträckas även till de berörda förvaltningsgrenarna i överensstämmelse med löneregleringskommitténs förslag. Därvid framhölls emellertid uttryckligen, att en förutsättning för en likställighet vore, att den olikhet, som rådde i avseende å den dagliga arbetstidens längd mellan kommunikationsverkens styrelser och den centrala förvaltningen i övrigt, bortfölle. De uttalanden i berörda hänseende, som vid förslagets framläggande gjordes av föredragande departementschefen, föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

I de löneregleringsförslag, som sedermera utarbetats av 1928 och 1936 års lönekommittéer, har frågan om arbetstidens längd icke varit föremål för några uttalanden. De av nämnda kommittéer föreslagna löneplanerna hade sålunda uppgjorts med utgångspunkt från ett bibehållande av hittillsvarande bestämmelser i fråga om den dagliga arbetstidens längd.

Vad angår innehållet i nuvarande arbetstidsbestämmelser för statens tjänstemän, må till en början erinras, att i 3 § 1 mom. civila avlöningsreglementet stadgas, att tjänsteman är underkastad de tjänstgöringsföreskrifter, som meddelas i instruktion, arbetsordning eller annan dylik författning. Vid de centrala ämbetsverken brukas stadganden om arbetstiden intagas i verkens instruktioner eller arbetsordningar, varvid under senare tid plägat föreskrivas, att för ordinarie befattningshavare skall arbetstiden å tjänsterummet utgöra 42 timmar i veckan eller, där vecka innehåller mindre än sex arbetsdagar, ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal timmar, skollande i arbetstiden icke inräknas måltidsrast. Om och i den mån omständigheterna det tillåta, må för högst tre månader under tiden juni—september medgivas, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan, varvid arbetstiden å lördagar må begränsas till 3 1/2 timmar. Beträffande de stora grupperna av befattningshavare inom lägre lönegrader vid kommunikationsverken samt vid tullverkets lokalförvaltning har arbetstiden reglerats genom särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade arbetstidskungörelser, vilka kompletterats genom av vederbörande verk utfärdade tillämpningsföreskrifter. I arbetstidskungörelserna för viss personal vid postverket, statens järnvägar och tullverket har bland annat föreskrivits, att för kalendermånad räknat i regel icke må förekomma längre tjänstgöringstid än som motsvarar 208 timmar för 30 dagar. I motsvarande kungörelser för viss personal vid telegrafverket och statens vattenfallsverk stadgas, att tjänstgöringstiden i regel icke må överstiga 48 timmar för vecka. I detta sammanhang må jämväl erinras att för lärarpersonal gälla särskilda i vederbörande stadgor meddelade föreskrifter rörande tjänstgöringsskyldighetens omfattning.

Vid bedömandet av motionärernas förslag synes lönenämnden böra uppmärksammas, att tjänstgöring utan särskild ersättning utöver stadgad arbetstid även under normala förhållanden förekommer i ej ringa utsträckning inom statsförvaltningen. Sagda förhållanden har under rådande krisläge blivit ännu mera vanligt till följd av dels ökade arbetsuppgifter och dels vidtagna besparingsåtgärder. Sålunda har Kungl. Maj:t genom cirkulär 1940:37 anbefallt statsmyndigheterna att icke i annat fall, än då så prövas oundgängligen erforderligt, meddela förordnande för tjänsteman att såsom vikarie uppehålla befattning, att i möjligaste mån begränsa nyanställning av icke-ordinarie personal och anlåtande av tillfällig arbetskraft ävensom sådan tjänstgöring utöver fastställd arbetstid, för vilken övertidsersättning må utgå, samt att tillse att stadgad arbetstid i full utsträckning utnyttjas.

Det må ytterligare påpekas, att ett genomförande av motionärernas förslag om en utökning av arbetstiden för statstjänstemännen — även bortsett från den faktiska övertidstjänstgöring, som utan ersättning fullgöres i betydande utsträckning — skulle erhålla en jämförelsevis begränsad räckvidd. Såsom

av den ovan lämnade redogörelsen framgår, ha beträffande stora delar av statsförvaltningen i de särskilda arbetstidskungörelserna meddelats föreskrifter om längre arbetstid än 7 timmar. Sålunda skulle exempelvis för statens järnvägars vidkommande den av motionärerna föreslagna utökningen alltså komma att beröra omkring 1,000 tjänstemän av den till inemot 30,000 befattningshavare uppgående personalen, varvid emellertid är att märka, att en stor del av berörda 1,000 tjänstemän redan för närvarande i verkligheten utan ersättning fullgör arbete utöver de stadgade sju timmarna.

En omständighet, som i förevarande sammanhang enligt lönenämndens mening förtjänar beaktande, är att arbetsintensiteten även för statstjänstemännens vidkommande under senare år ökats. Sagda förhållande sammanhänger i viss mån med den allmänna stegringen av ämbetsverkens arbetsuppgifter.

I detta sammanhang torde böra påpekas, att för kontorsarbete i allmänhet arbetstiden knappast torde sträcka sig över 7 timmar.

Lönenämnden är för övrigt för sin del tveksam, huruvida den av motionärerna föreslagna arbetstidsökningen skulle medföra någon mera avsevärd vinst för statsverket. Särskilt för personal med jämförelsevis enahanda och rutinmässigt arbete skulle en ökning av arbetstiden bli särskilt påfrestande, och det torde kunna antagas, att det arbete, som skulle fullgöras under en dylik extra timme, knappast skulle vara av samma kvalitet som arbetet under de övriga timmarna under dagen.

Den mest vägande invändningen mot motionärernas förslag anser lönenämnden ligga däri, att en utökning av arbetstiden icke bör prövas annat än i samband med genomförandet av en löneroglering, såvida icke fråga är om inträdande av sådana särskilda förhållanden, som sammanhånga med krig eller krigsfara. Såsom ovan påpekats, skedde den senast vidtagna ökningen av arbetstiden vid genomförandet av 1921 års löneroglering, medan några uttalanden i berörda hänseende icke gjordes vid den senaste lönerogleringen. Det torde härvid böra beaktas, att det förslag till ny löneplan, som 1936 års lönekommitté framlade under beteckningen löneplan A och vilket förslag godkändes av statsmakterna, utgjorde resultatet av förhandlingar mellan kommittén och utsedda representanter för vederbörande personalorganisationer, varvid man genom sammanjämkning av olika inom kommittén och bland personalrepresentanterna framförda meningar i fråga om löneförbättringens storlek i olika lönelägen lyckades uppnå enighet inom kommittén kring den avvägning av lönebeloppen, som innefattades i löneplaneförslaget, samtidigt som personalorganisationernas representanter förklarade sig kunna godtaga förslaget (1936 års lönekommittés betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente, sid. 57). Då vid de ovannämnda förhandlingarna icke varit fråga om några förändringar med avseende å arbetstidens längd och gällande löneplan sålunda tillkommit under förutsättning av ett bibehållande av hittillsvarande arbetstidsbestämmelser, synas lönenämnden några förändringar i förevarande hänseende icke skäligen böra för närvarande vidtagas.

Stockholm den 29 mars 1940.

ERIK STRIDSBERG.

Bernt Nilsson.